

Vad kan ett naturvetenskapligt perspektiv bidra med i studiet av miljöpolitik?

Om samarbete och konkurrens i miljöforskningen

Katarina Eckerberg

Stockholmskonferensen 1972 satte miljö och utveckling på dagordningen, och var den första i sitt slag att synliggöra kopplingen mellan miljö och social, politisk och ekonomisk utveckling. Jag var ung vid denna tid och började min forskarbana i början av åttiotalet då miljöfrågor engagerade många ungdomar, däribland studenter. Att jag ville forska om miljöfrågor kändes självklart redan då, men att jag blev statsvetare från att ha studerat mest naturvetenskap som jägmästare var resultatet av en serie – som jag ser det – lyckade omständigheter. Min egen forskarutveckling kan sägas ha följt ”modet” inom miljöforskningen – från ett närapå totalt dominerat naturvetenskapligt perspektiv på miljöfrågorna till ett betydligt bredare, där samhällsvetare är med på banan.

Från att ha handlat främst om utsläpp från industrier till luft och vatten och kemikalieanvändning i jord- och skogsbruket, berör miljöfrågorna idag hela samhällets energianvändning, transporter och produktionssystem samt inte minst medborgarnas efterfrågan och konsumtion av varor och tjänster. Miljöfrågorna har alltid uppfattats som lokalt och nationellt gränsöverskridande eftersom föroreningar liksom växter och djur inte stannar vid administrativa gränser, men vår ökade handel och beroende av globala produktionskedjor sätter miljön i nytt världspolitiskt fokus. När klimatfrågan uppmärksammades på bred front genom bl.a. *Sternrapporten 2006* och Al Gores film *En obekväm sanning 2007* stod det nog klart för de flesta att miljöfrågorna handlar om hela västvärldens livsstil såväl som om globala resursfördelningsfrågor. Det råder knappast någon tvekan om att det främst är naturvetare som slagit larm om nya miljöproblem och satt dessa på den forskningspolitiska agendan, såsom är fallet både för luftföroreningarna genom markläreforskaren Svante Odén, klimatfrågan genom kemisten Svante Arrhenius vid sekelskiftet och betydligt senare av Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) som initialt leddes av meteorologen Bert Bolin. Naturvetare dominerar också i problematiseringen av biologisk mångfald genom International Union

for Conservation of Nature och Millennium Ecosystem Assessment som nyligen lett till bildandet av en panel i IPPC:s anda, Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services. Men lika sant är att när samhället ska försöka förstå, förklara och förändra – och söka ”lösningar” på miljöproblemen – behövs många andra perspektiv än de rent naturvetenskapliga.

I denna essä drar jag från mina personliga erfarenheter över åren och reflekterar över hur naturvetenskapliga perspektiv kan bidra till studier av miljöpolitik. Min tes är att det behövs både samarbete och konkurrens mellan naturvetare och samhällsvetare i miljöforskningen, men att samhällsvetarna måste föra en ständig kamp på olika fronter för att lyckas föra fram sina perspektiv i studiet av miljöpolitik. Varför det är så utvecklar jag genom att reflektera över följande tre frågor:

1. *Gränserna för naturvetenskapens bidrag till studiet av miljöpolitik*
2. *Samarbete och konkurrens i tvärvetenskapliga miljöprojekt*
3. *Forskningsfinansieringspolitik för miljöstudier*

Det enkla svaret på vad naturvetare kan bidra med i studier av miljöpolitik är att deras forskning ger information om tillståndet i miljön liksom kunskap och förståelse av samband i naturen som i sin tur kan påverka förutsättningarna för samhällets fortlevnad. I studier av miljöpolitik är det centralt att förstå vad som kommer ut i s.k. ”outcome” – hur miljösituationen ser ut, vilken naturlig dynamik som råder i naturmiljön, och på vilka sätt människans aktiviteter påverkar miljön. Men det är ofta inte helt lätt att koppla samman orsakskedjor – både naturen och samhället karakteriseras av komplexitet, oregelbundenhet, samspel och återföring mellan olika nivåer och därmed uppstår stora svårigheter att predicera utvecklingen. Därtill kommer samspelet mellan samhälle och natur som är betydligt mer ihopkopplat i både stort och smått än de flesta tänker på i vardagen. När naturvetare mäter olika faktorer i miljön och studerar interaktionen i natursystemet är det fakta som hjälper oss att upptäcka om det finns förhållanden som kanske inte är önskvärda. Men i naturen finns inget rätt eller fel, utan det är vi människor som bedömer vad som är önskvärt. På denna punkt behöver naturvetarna hjälp att sätta sin kunskap i ett större perspektiv och i att förstå, hur naturens resurser brukas och missbrukas och ger upphov till de ”miljöproblem” som skapas och konstrueras av människor (Bernes & Lundgren 2009).

Naturvetare går inte att dras över en kam, lika lite som samhällsvetare. Det finns en lång rad olika discipliner inom naturvetenskapen, och inom dessa ytterligare en mångfald av inriktningar, traditioner och synsätt. Mina reflektioner här grundar sig främst på samarbete med ett betydande antal naturvetare med inriktningar inom ekologi och biologi (som också ligger nära min egen grundutbildning som jägmästare). Under åren har jag haft privilegiet att arbeta i många olika forskningsprojekt tillsammans med kollegor från en rad olika discipliner, inklusive naturvetenskapliga. Jag har sett många exempel på hur de olika perspektiven har berikat varandra, men det finns också ett antal fallgropar och svårigheter som jag ger exempel på i det följande.

För det första är det ofta naturvetare som formulerar forskningsfrågorna både i riktade utlysningar och i projektansökningar, och ibland bjuder in samhällsvetare att vara med på ett hörn i forskningen. Det kan ha många förklaringar: naturvetare dominerar som profession i de forskningsråd och myndigheter som beställer (och utvärderar) forskning om miljö och miljöpolitik, naturvetarnas frågor är ofta konkreta, mätbara och därmed lättare att ta till sig även om bedömningen av deras relevans och angelägenhetsgrad för forskning inte alltid är lika lätt att avgöra, och naturvetare är helt enkelt fler totalt bland de forskare som intresserar sig för dessa frågor. Det innebär att man som statsvetare med intresse för miljöpolitik antingen får söka i öppna utlysningar, där det finns en minimal chans p.g.a. den extremt hårda konkurrensen (vilken förstärks av flera faktorer som jag diskuterar nedan), eller blir beroende av att samarbeta med naturvetare för finansiering av sin forskning i större utlysningar som kräver tvärdisciplinära forskargrupper. I det läget är det viktigt att vara med på ett tidigt stadium för att kunna påverka forskningsdesign och -frågor så att de känns tillräckligt spännande ur statsvetenskapligt perspektiv. Alltför ofta händer det att det tvärdisciplinära projektet redan är nästan klart att skicka in för bedömning innan man blir tillfrågad i sista stund att vara med och skapa en statsvetenskaplig del – ofta med mindre budget och med begränsade möjligheter till frihetsgrad i formuleringen av projektet. Att ha ett samhällsvetenskapligt ”bihang” till miljöprojekt formulerade främst av naturvetare är tyvärr alltför vanligt istället för ett jämlikt och integrerat forskningsupplägg.

I en läsvärd aktuell utvärdering av samhällsvetenskapens bidrag till forskning om miljö och hållbar utveckling framhålls att majoriteten av forskningen måste passa in i naturvetenskapliga paradigmer baserade på

kvantitativa, empiriska frågeställningar, medan samhällsvetarna är mer intresserade av värderingar, föreställningar, kulturella meningar, historisk signifikans, maktrelationer och sociala konflikter. I systemanalyser som dominerar inom forskning om hantering av vattenresurser, klimatförändring och luftföroreningar ombeds samhällsvetarna att fylla i data om ekonomiska, sociala och demografiska förhållanden som antas påverka utfallet i naturmiljön istället för att ställa provocativa frågor om mänskligt beteende och förvaltningsparadigm som kan bidra till utveckling av fundamentalt nya handlingsalternativ (O'Brian m.fl. 2010). En vanlig kommentar från naturvetare är att de redan vet vad miljöproblemet är och hur det bör lösas, och att vi statsvetare behövs för att forska fram svar på hur man kan få människorna att ändra sitt beteende därefter.

För det andra bör man vara medveten om att begreppsförvirring är legio i samarbete över disciplingränserna. Vi statsvetare har som vana att definiera centrala begrepp och vår forskning handlar ofta också om att reda ut och diskutera olika begrepp. Men många av begreppen vi använder är allmängods på så sätt att icke-statsvetare tycker sig veta vad de innebär trots att de betyder något annat för dem. T.ex. när vi som statsvetare pratade om förvaltning och tänkte på offentlig administration av resurser i vid mening tänkte naturvetarna i vårt projekt på naturförvaltning av en enskild sjö, ja ännu mer specifikt på hur man kunde få fiskarna att bli så stora som möjligt. Och när vi pratade om styrning tänkte naturvetarna oftast bara på lagar och regler och hur dessa kunde preciseras bättre, medan vi statsvetare hade en betydligt bredare förståelse. Även på methodsidan har jag upplevt att statsvetare och naturvetare talat om helt olika saker, där naturvetare oftare är instrumentella i sina angreppssätt och har svårt att förstå varför det kan vara intressant att tolka och ifrågasätta olika utsagor om verkligheten.

Den tredje svårigheten i samarbetet handlar därmed om kunskapssyn och metodfrågor. Medan naturvetarna "lever lyckliga" i sitt positivistiska paradigm, har statsvetarna en betydligt bredare epistemologisk arsenal att nyttja sig av i sin forskning. Det är inte helt enkelt att gifta ihop i grunden oförenliga metodologiska perspektiv, och risken är att man som statsvetare tvingas vika sig och förenkla sina frågor vilket diskuterats ovan. På methodsidan upplever jag en allmän skepsis bland naturvetare till att använda kvalitativa metoder, och det krävs både tålamod och självsäkerhet att hävda relevansen av exempelvis textanalyser och intervjuer. Så snart man kan visa på siffror och statistik är det lättare att få respekt bland de

flesta naturvetare. Antagligen följer detta också den allmänna respekten för s.k. ”hard facts” som gärna rapporteras vidare i media. Jag finner att flertalet naturvetare är betydligt mindre kritiska till sina egna metodologiska angreppssätt än vad som är brukligt bland samhällsvetare och mer sällan ifrågasätter sina egna utgångspunkter. Det kan få konsekvenser bl.a. för vilka resultat som forskningen kan leda till utanför den akademiska debatten. Naturvetarna skulle vara behjälpta av att samarbeta mer med samhällsvetarna i en diskussion om hur forskningsresultaten kan presenteras för att bringa mer klarhet i samhällsdebatten om miljöfrågor och därmed i problematiseringen av miljöpolitiken.

I interdisciplinära projekt med en stark inriktning på att involvera användarna i forskning uppkommer ett problem som troligen få som inte själva upplevt det tänkt på: naturvetare tar nämligen ofta hjälp av både personer från myndigheter, intresseorganisationer och lokalbefolkning för att kunna genomföra sina fältundersökningar eller implementera sina försök. Samma personer kan vara högst intressanta som intervjuobjekt för en statsvetare, men här får man närmast de metodproblem som finns inom deltagande observation och aktionsforskning: vi vet inte hur själva forskningsprocessen i sig påverkar de processer vi egentligen vill studera. Det kan ställa till med spänningar mellan forskarna eftersom det ibland inte finns alternativa undersökningsområden att tillgå än de där naturvetarna varit framme och laborerat i. I och för sig skulle det vara en intressant forskningsuppgift i sig att studera hur naturvetare påverkar hur miljöproblem uppfattas och hanteras, men det lär knappast passa i den planerade forskningsdesignen för det gemensamma projektet.

En ytterligare metodsvårighet är att koppla statsvetares studier med naturvetares på grund av olika upplösningssnivåer. De flesta av de naturvetare jag arbetat med inom naturresursförvaltningsprojekt fokuserar på territoriellt begränsade ekologiska system som kanske befinner sig endast inom en kommun, med en enda markägare och med ringa inblandning av olika samhällsaktörer, medan vi statsvetare ofta är intresserade av att studera effekter av variation i politiska, sociokulturella och administrativa förhållandena. Eller så undersöker naturvetarna så stora ekologiska system – såsom olika subekologiska system i Östersjön – att det i praktiken blir omöjligt att studera relationen mellan miljöpolitiska förhållanden i de olika länderna och effekterna i havsmiljön. Att enas om undersökningsområden för gemensamma interdisciplinära analyser visar sig sällan enkelt.

En observation jag gjort genom åren är att det inte är helt ovanligt att naturvetare ”omvänder sig” till samhällsvetare. En hel del av dessa är skolade inom samhällsvetenskapliga metoder endast genom självstudier och läsning av kollegors arbeten och deras publicering sker i interdisciplinära tidskrifter med refereegranskare som har liknande bakgrund som de själva. Här tassar jag i glashus eftersom jag ju själv började som naturvetare, men med en doktorsavhandling och professorstitel i statsvetenskap i ryggen törs jag ta ut svängarna. Det är intressant att notera att det är betydligt mer sällsynt med personer som går andra vägen – från samhällsvetare till naturvetare – i alla fall kan jag inte komma på någon enda just nu. Beror denna obalans måhända på att naturvetare anser sig kunna relativt lätt inhämta den kunskap som krävs för att göra s.k. samhällsvetenskaplig analys, medan samhällsvetare av olika skäl tycker att steget är alltför stort till att forska om naturvetenskapliga frågeställningar? Är vi statsvetare kanske rentav dåliga på att förklara våra teorier och metoder på ett sätt som innebär att man får respekt för vår kunskap, eller – o, hemska tanke – är det tvärtom så att våra analyser faktiskt är så elementära att det inte krävs djupare metodologisk skolning för att förstå och upprepa dem? Jag anser allt att det första påståendet är närmast sanningen.

Dock är det inte bara konkurrens och svårigheter i samarbete med naturvetare, och jag har samtidigt med svårigheterna som nämnts ovan upplevt att forskningen inom miljöpolitik verkligen blivit berikande och lett till nya perspektiv när man i samspel mellan discipliner tvingas fundera djupare på orsakssammanhang och interaktion mellan natur- och samhällssystemet. För mig är det självklart att disciplinär och interdisciplinär forskning berikar varandra i sökandet efter svar på frågor som rör t.ex. miljöpolitik och naturresursförvaltning. Det finns många olika sätt att mötas i:

- Problemformulering
- Metodik, design
- Genomförande
- Publicering
- Interaktion med avnämare

Ett lyckat exempel är det fyraåriga projektet Policy Integration for Sustainability, där vi samarbetade med statsvetare från UmU, policyforskare på SEI och miljöstrategisk analys på KTH. Vi lyckades formulera ett gemensamt forskningsproblem som enade hela gruppen på runt åtta

personer och valde också gemensamma fallstudier där vi samarbetade genom att undersöka olika aspekter på jordbruks- och energisektorernas politik och utfall för miljö och hållbar utveckling (Eckerberg 2006). Genom hela projektet hade vi seminarier och utsatte varandras uppsatser för kritisk granskning som gav nya idéer och tvingade oss att tänka igenom våra föreställningar och förtydliga våra analyser. Också skrivprocessen skedde till viss del i en gemensam jämförande analys i en internationellt publicerad bok som inte var en antologi utan ett sammanhållet verk (Nilsson & Eckerberg 2007). Till detta kan läggas att vi samarbetade i viss utåtriktad forskningsinformation och bl.a. höll ett rundabordssamtal på regeringskansliet som också publicerades (Nilsson & Owens 2007).

I det betydligt större tvärvetenskapliga projektet FjällMistra, som pågick i hela åtta år, var vi runt tjugo forskare i fas 2. Här startade vi fas 2 med att låta olika intressenter inom fjällvärlden hjälpa till att formulera forskningsfrågorna. Resultatet blev ett antal olika forskningsproblem där fyra fokusområden, eller forskningsteman, blev organisatoriskt sammanhållande men där det blev ringa samarbete rent metodologiskt (Årsrapport från FjällMistra 2003). Vårt sammanhållande kitt blev framför allt en enkätundersökning i alla fyra nordliga län som delvis initierades och bekostades av länsstyrelserna. Formuleringen och bearbetningen av frågor i enkäten ledde till en hel del samarbete över disciplingränserna liksom till gemensamma publikationer. Ett temanummer producerades i en internationell naturvetenskaplig tidskrift med visst samförfattarskap (Price & Willebrand 2006), men merparten av projektet publicerades som inomdisciplinära arbeten. Projektet anställde en professionell forskningsinformator och den utåtriktade forskningsinformationen och dialogen med intressenterna blev vårt starkaste verktyg för att integrera de olika disciplinerna. Det hjälpte alla forskare att formulera sig över disciplingränser och att pröva och förtydliga sina budskap även för varandra (Esselin 2006).

Bägge ovan nämnda projekt involverade både seniora forskare och doktorander från statsvetenskap och en rad andra discipliner. Som alltid behöver man också tänka på karriärvägar och vedertagna traditioner inom disciplinerna för vad som är meriterande. Här finns också fallgropar som bör beaktas. Vi har t.ex. fortfarande helt olika publiceringstraditioner, där vi statsvetare fortsatt värdesätter författande av böcker, antologier och uppsatser som inte granskats av internationella bedömare. Visst är det en ändring på gång, och dagens generation av unga statsvetare skolas numera i att publicera artiklar i internationella tidskrifter, ja de får t.o.m. skriva

sammanläggningsavhandlingar! Men på naturvetarsidan anses vetenskaplig produktion utanför erkända tidskrifter med hög ”impact factor” näst intill vara fritidssysselsättning. Det innebär att ett forskningssamarbete mellan statsvetare och naturvetare måste ta hänsyn till dessa traditioner på gott och ont. Likaså är det naturligt mest viktigt för doktorander och unga forskare att meritera sig inomdisciplinärt för att säkra sin fortsatta karriär, och författandet av gemensamma synteser i interdisciplinär respektive populär form lämnas därför bäst åt de mer seniora forskarna som redan har sitt på det torra.

Ett gott samarbete främjas av engagerade och entusiastiska forskare, och det måste kännas stimulerande och roligt att träffas och prata ihop sig. Därför behövs både en rejäl budget för gemensamma möten och för att ge tid till utveckling av syntetiserande forskning och dialog med avnämare som annars inte värdesätts särskilt högt inom akademien. Fysisk närhet och naturliga träffpunkter underlättar samarbetet. En god ledare behövs också som kan stödja, inspirera och synliggöra alla forskare oberoende av inriktning och främja en god laganda. Miljöstrategiska forskningsstiftelsen (Mistra) har sammanfattat erfarenheter kring hur man driver tvärdisciplinära miljöprojekt i en liten skrift som kan tjäna som god vägledning (Mistra odaterad).

För att sammanfatta mina lärdomar från samarbete och konkurrens mellan samhällsvetare och naturvetare i projektsammanhang behövs:

- Ett gemensamt problem och ram för forskningen som formuleras så att alla discipliner blir tillräckligt nöjda;
- Insikt om att vetenskapssyn och professionella kulturer skiljer sig, men att respekt och ödmjukhet inför olika perspektiv kan hjälpa till att skapa ett bra samarbetsklimat;
- Förståelse för att institutionerna skiljer sig åt mellan fackområden
  - inklusive professionella identiteter, peer-review standarder, inomdisciplinära normer och regler;
- Begrepps användning måste klargöras sinsemellan – synbart samma, men olika innebörder;
- Tänk på personkemi, trivsel, fysisk infrastruktur – närhet och träffpunkter hjälper;

- Finansieringen behöver vara väl tilltagen – och det tar mycket tid att träffas och samarbeta;
- Karriärfrågan – avvägning doktorander/etablerade forskare; produktion/publicering;
- Ledarskapet och organiseringen av forskningen är A och O;
- Involvering av avnämare och intressenter kan hjälpa att förtydliga forskningsfrågor och resultat.

Sist några ord om samarbete och konkurrens i forskningsfinansiering. Ända sedan början av 1990-talet har jag funnits med som sakkunnig i olika forskningskommittéer med ansvar för tvärvetenskaplig miljöforskning, så mina erfarenheter härvidlag kommer från många olika sammanhang. Den svenska samhällsvetenskapliga miljöforskningen har en betydande volym. År 2006 förväntades den uppgå till 250 miljoner kronor per år (Formas 2006), och 2008 är den uppe i nära 350 miljoner kronor per år vilket innebär en avsevärd ökning (O'Brien m.fl. 2010). Finansieringen kommer från Formas, Mistra, Riksbankens Jubileumsfond, Energimyndigheten, Naturvårdsverket och Vetenskapsrådet. I tillägg kommer EU-medel och universitetens egna medel vars andel till denna typ av forskning dock inte är kartlagda. Men om man jämför dessa siffror med den totala budgeten för miljöforskning – bara Formas har i år runt 895 miljoner kronor till miljöforskning – och att naturvetare i tillägg till ovan nämnda finansiärer har flera andra möjligheter genom exempelvis Vinnova samt olika privata företag och fonder är samhällsvetarna fortsatt i minoritet. Det som framför allt har ökat är satsningen på mångdisciplinära och lösningsinriktade forskningsprogram, där samhällsvetare måste hävda sina intressen i konkurrens med naturvetare.

Sättet vi mäter kvalitet i forskningen på i beredningen av vilka projekt som ska erhålla bidrag missgynnar ofta samhällsvetare, som inte kan visa lika stort antal peer review-publikationer som naturvetarna. I konkurrensen om forskningsmedel tillmäts kvantitativa mätningar av ”kvalitet” i mina ögon en otillbörligt stor vikt. Och samhällsvetare som fungerar som granskare av ansökningar skjuter sig ofta själva i foten genom att vara betydligt mer kritiska än sina naturvetenskapliga kollegor, det visar i alla fall de jämförelser vi gjort i norska forskningsrådet. De vetenskapliga

traditionerna sitter djupt, och man tänker kanske inte på att ens gradering av ansökan kommer att ställas mot helt andra typer av ansökningar i tvärvetenskapliga utlysningar.

Jag vill avsluta med att referera O'Brien m.fl. (2010) som ger sju rekommendationer för att stärka samhällsvetenskapernas roll inom miljöforskningen. De handlar om att samhällsvetenskaperna måste hävda sig mer i formulering av forskningsagendor och i beredning av ansökningar, men också att det finns skäl att öronmärka särskilda medel för samhällsvetenskaplig miljöforskning för att stimulera mer kritiska och friare metodologiska angreppssätt som kan leda till mer vågade och innovativa forskningsidéer. De pekar också på vikten av att samhällsvetare gör sig mer synliga i den offentliga debatten om miljöfrågorna, och har en rad goda tips om hur interaktionen mellan forskarna och olika samhällsinstitutioner skulle kunna främjas och därmed kunna leda till en ökad efterfrågan på samhällsvetenskaplig miljöforskning från samhället. Som en av mina kloka naturvetenskapliga kollegor i Formas forskarråd utbrast vid senaste sammanträdet: Det här var den bästa utvärdering jag läst! Vi får hoppas att hon får många andra naturvetare med sig i denna positiva inställning till samhällsvetenskapens roll i studiet av miljöpolitik.

Referenser

BERNES, CLAES & LUNDGREN, LARS J., 2009. *Bruk och missbruk av naturens resurser – en svensk miljöhistoria*. Monitor 21. Stockholm: Naturvårdsverket.

ESSELIN, ANDERS, 2006. *Berättelser om fjällen*. Populärvetenskap från forskningsprogrammet FjällMistra. Umeå: Tryckeri City.

ECKERBERG, KATARINA, 2006. "Tillväxt när miljön är med". *Miljöforskning* 2, s 24–25. Stockholm: Formas. Tillgänglig på <http://miljoforskning.formas.se/sv/Nummer/April-2006/Innehall/Temaartiklar/Tillvaxt-nar-miljon-ar-med/>

FJÄLLMISTRA, 2004. *Vägen vi vandrat*. Årsrapport från FjällMistra 2003. Umeå: Sveriges Lantbruksuniversitet. Tillgänglig på <http://www.mistra.org/download/18.51ddd3b10fa0c64b24800017846/%C3%85rsrapport+2003.pdf>

FORMAS, 2006. *Nationell forskningsstrategi för samhällsvetenskaplig miljöforskning – med särskild inriktning på styrmedel*. Stockholm: Formas. Tillgänglig på <http://www.formas.se/upload/dokument/PDF%20filer/samhvetmiljoforskn.pdf>

MISTRA, odaterad. *Vad ni bör tänka på – Driva forskningsprogram för en hållbar utveckling*. Stockholm: Miljöstrategiska forskningsstiftelsen. Tillgänglig på <http://www.mistra.org/download/18.1eeb372100e243b6800016807/Guideattdriva.pdf>

NILSSON, MÅNS & ECKERBERG, KATARINA (red), 2007. *Environmental Policy Integration in Practice: Shaping Institutions for Learning*. London: Earthscan.

NILSSON, MÅNS & OWENS, SUSAN (red), 2007. *Policy Integration for Sustainability: Notes from a Roundtable Dialogue*. Stockholm: Stockholm Environment Institute.

O'BRIEN, KAREN, ENESTAM, JAN ERIK, MCALEAVEY, PAUL, MCNEILL, JOHN, SHOVE, ELIZABETH & SRIVASTAVA, LEENA, 2010. *Mobilising Swedish Social Science Research on Sustainability – an Evaluation of Swedish Social Science Research on Sustainability*. Stockholm: Formas R3:2010. Tillgänglig på <http://www.formas.se/formasshop/ItemView6119.aspx?epslanguage=SV>

PRICE, MARTIN & WILLEBRAND, TOMAS (red), 2006. Special issue of *The International Journal of Biodiversity Science and Management* 2 (4). Dumfriesshire, UK: Sapiens Publishing. Tillgänglig på http://www.informaworld.com/smpp/title_dball_contentg909120623